మీరు చదివారా?

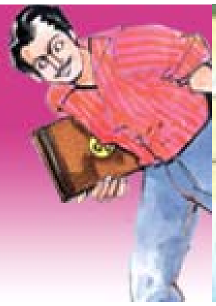

– కృష్ణవేణి

(నెలనెలా ఓ పుస్తకం – సమగ్రపరిచయం)

Rudali/రుడాలి

మహాశ్వేతా దేవీ

మహాశ్వేతా దేవీ (1926 –2016) బెంగాలీ రచయిత్రి. తండ్రి మనీష్ ఘటక్, పేరు పొందిన కవీ, రచయితా. తల్లి ధరితీ దేవీ కూడా రచయిత్రీ, సామాజిక సేవకురాలూ. పినతండ్రి అయిన రిత్విక్ ఘటక్ మనందరికీ తెలిసిన సినీ నిర్మాత. దేవీ మొదట ఢాకాలో, ఆ తరువాత శాంతినికేతన్ లో చదువుకున్నారు. కలకత్తా యూనివర్సిటీలో ఇంగ్లీష్లో ఎమ్. యే చేశారు. 100 కన్నా ఎక్కువ నవల్లూ, 20 కథా సంకలనాలూ రాశారు. ప్రాధమికంగా, అన్నీ బెంగాలీలో రాసినవే. వాటిల్లో చాలా మట్టుకు అనేకమైన ఇతర భాషల్లోకి అనువదించబడ్డాయి. ఆమె మొదటి నవల 'ఝాన్సీర్ రాణీ'– రాణీ ఝాన్సీ బాయి మీద రాసినది. అచ్చయినది 1956లో. ఆమె రాసిన 'హజార్ చౌరాశిర్ మా, రుడాలి, అరణ్యేర్ అధికార్' సినిమాలుగా వచ్చాయి.

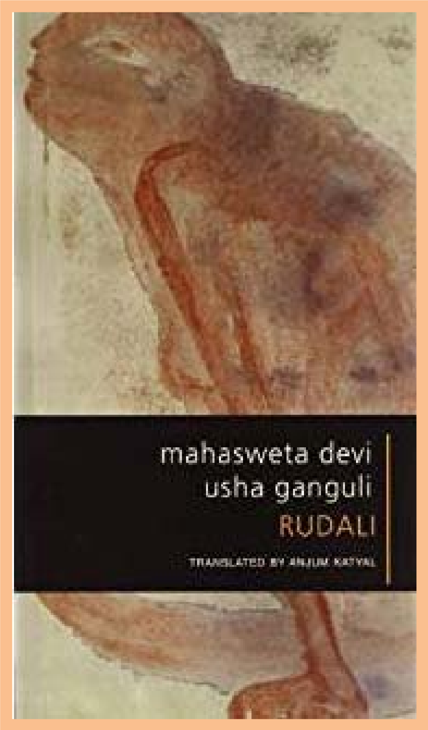

1964లో దేవీ కలకత్తాలో బోధించడం ప్రారంభించారు. అదే సమయంలో జర్నలిస్టుగా, సృజనాత్మక రచయిత్రిగా పని చేస్తూ, వెస్ట్ బెంగాల్‌కి చెందిన దళిత ఆదివాసీ సమాజాలైన 'లోధాలనూ, షబార్' లనూ అధ్యయనం చేశారు.

గిరిజనుల అణిచివేతా, అంటరాని వారిమీద ఉన్నత కులాల దాష్టీకమూ గురించి గొంతు విప్పారు. బెంగాలీ సాహిత్యంలో సాహిత్య

ఎకాడమీ, జ్ఞాన్ పీఠ్, రామన్ మగ్సేసే అవార్డులు పొందారు. ఆమె పద్మశ్రీ, పద్మ భూషణ్ గ్రహీత కూడా.
వలసవాదోత్తర స్కాలర్ అయిన గాయత్రీ చక్రవొర్తి స్పివాక్– దేవీ కథలని ఇంగ్లీషులోకి అనువదించి మూడు సంకలనాలుగా, పబ్లిష్ చేశారు: 'ఇమాజినరీ ట్రాప్స్, ఓల్డ్ వుమన్, ద బ్రెస్ట్ స్టోరీస్.'
దేవీ మాటల్లో: *నిజమైన చరిత్రని సృష్టించేది సామాన్యమైన మనుష్యులే అని నేను నమ్ముతాను... నా రాతలకి కారణమూ, ప్రేరణా అయినది దోచుకోబడి కూడా ఓటమిని అంగీకరించని వీరే.*

★★★

ప్రధాన పాత్ర అయిన శనీచరి, రాజస్తాన్లో థహద్ అన్న కుగ్రామంలో, అంటరాని కులానికి చెందిన స్త్రీ. తన పరివారపు మగవాళ్ళందరినీ మింగేసిన 'మంత్రగత్తె' అన్న పేరు తెచ్చుకున్నది.
భారతదేశంలో ఉన్న గ్రామాలాన్నిటిలాగే, థహద్లో కూడా కుల వ్యవస్థా, పెత్తందారీ పద్ధతీ రాజ్యం చేస్తుంటాయి. కథ ప్రారంభంలోనే– అమె సామాజిక, ఆర్థిక పర్యావరణం పాఠకులకు పరిచయం చేయబడతాయి: *థహద్ గ్రామంలో గంజూలు, దుషాద్‌లు అధికశాతం. శనీచరి గంజూ కులానికి చెందినది. ఆమె కూడా ఆ కులాలవారివలె కటిక పేదరికంతోనే జీవితం గడుపుతుంది'*
శనీచరి పుట్టగానే తండ్రి మరణిస్తాడు. తల్లి– అత్తమామల వద్ద కూతుర్ని వదిలి, పారిపోతుంది. గంజూతో శనీచరికి చిన్నప్పుడే పెళ్ళవుతుంది. ఆమె **శనివారం నాడు పుట్టినందువల్ల, అశుభమైనదని అత్త దెప్పి పొడుస్తూ ఉంటుంది. అయితే, ఈ కర్మవాదాన్ని నమ్మని శనీచరి తిప్పి కొడుతుంది: *అవునా! నువ్వైతే సోమవారం నాడు పుట్టావుగా! నీ జీవితం ఎంత సుఖంగా ఉంది?***
శనీచరి చెప్తుంది: *ఈ గ్రామంలో ఎవరూ సంతోషకరమైన జీవితాలు గడపడం లేదు. బాధ అనుభవించడం వారికి కొత్త కాదు కనుక పుల్ల పెరుగూ, చక్కెరా, ముతకబియ్యంతో సంతృప్తి పడతారు.*
ఒక పండుగ రోజున కల్తీ పాలు తాగి, గంజూ చనిపోయినప్పుడు, భర్త క్రియాకాండలకి డబ్బు సమకూర్చవలిసి వచ్చి, ఏడవడానికి కూడా సమయం దొరకదు శనీచరికి. తన్ని తాను భూస్వామి అయిన రామవ్‌తార్‌కు తాకట్టు పెట్టుకుని, 20 రూపాయల అప్పుకి మారుగా ఐదేళ్ళ లోపు యాభై రూపాయలు తీరుస్తానన్న బాండ్ రాస్తుంది. ఒక సంవత్సరం తరువాత రామవ్‌తార్ సంతోషంగా ఉన్న సమయంలో ఆమెని ఆ దాస్యం నుండి తప్పిస్తాడు.
వీధి నాటకాల్లో పని చేసే కొడుకు బుధువా, వేశ్య అయిన ముంగ్రీని పెళ్ళి చేసుకుని ఇంటికి తెస్తాడు. అతను కూడా టీబీతో మరణిస్తాడు. చికిత్స చేయించుకోలేని ఈ వర్గానికి జబ్బు పడ్డం అంటేనే మరణంతో సమానం. **కటిక పేదరికాన్ని అనుభవించలేక, కోడలు ముంగ్రీ తిరిగి వేశ్యావృత్తిలోకి దిగుతుంది.** ఇంత దురదృష్టాన్నీ అనుభవించిన శనీచరికి కంటనీరు పెట్టడం చేతకాక, 'తన కన్నీళ్ళు ఇంకిపోయాయి.' అనుకుంటుంది. అత్త చనిపోయినప్పుడు, దహన సంస్కారాలు చేసే మగవాళ్ళెవరూ ఇంట్లో ఉండరు.
ఆరోగ్యం క్షీణిస్తూ ఉన్న ఠాకుర్ రామావతార్ మరణించడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడని తెలిసి, భగల్‌పుర్ నుంచి శనీచరి చిన్ననాటి స్నేహితురాలైన భిక్నీ, థహద్ గ్రామానికి వస్తుంది. ఉండేందుకు చోటు వెతుకుతున్న భిక్నీని శనీచరి, '*రెండు గదులున్న నా గుడిసె ఖాళీగానే ఉంది. ఏ మూలనైనా పడుకో*.' అంటూ ఆహ్వానిస్తుంది.

శనీచరి భిక్నీని కలుసుకున్నప్పుడు, రచయిత్రి వర్ణిస్తారు: *శనీచరిలాగానే భిఖ్నీకి కూడా నీలం రంగు పచ్చబొట్లు తప్ప– చేతులకీ, మెడకీ, నుదుటికీ ఆభరణాలేమీ ఉండవు. ఇద్దరి చెవి రంధ్రాలకీ దుద్దుల చోట, సన్నపాటి బిరడాలుంటాయి. వారు జుత్తు దువ్వుకుని ఎన్నాళ్ళయి ఉంటుందో!*

భిక్నీ వృత్తిరీత్యా ఒక 'రుడాలి.' ధనికులు చనిపోయినప్పుడు, వారి బంధువులు తమ సామాజిక హోదా చూపించుకోడానికి, 'ఏడ్చి శోకాలు పెట్టే' రుడాలీలను నియమిస్తారు. కటిక దారిద్ర్యం, కుల వ్యవస్థా, భారతదేశంలో పాటించే అంత్యక్రియల ఆచరణలూ, పితృసామ్య సమాజంలో స్త్రీల పాత్రా గురించి రచయిత్రి విశదంగా వివరిస్తారు. కొడుకులు పట్టించుకోక, మలమూత్రాల మధ్య చనిపోయే ధనికుల మరణాన్ని, అతి ఘనంగా సంస్కరించడం గురించి వర్ణిస్తారు. అత్యాశ ఉన్న కొడుకులు ఆస్థికోసం తండ్రులని హత్య చేయడానికి కూడా తటపటాయించరు. మరి కొందరు, తమ తల్లుల మరణం కోసం ఓపికగా ఎదురు చూస్తుంటారు. నథునీ సింగ్ అన్న భూస్వామి– తల్లి జబ్బు పడ్డప్పుడు చికిత్స చేయించకుండా, దాంబికమైన దహన సంస్కారాలకోసం మాత్రం గంధపు చెక్కలని పోగు చేసి, బందువులకి పెట్టడానికి బట్టలూ, బ్రాహ్మణులకి భోజనం పెట్టడానికి గంగాళాల్లో నెయ్యీ, చక్కెరా, పప్పూ, గోధుమ పిండీ కొంటాడు. మరణ సంతాప ఆచరణ– ఉన్నత వర్గాల్లో ఒక మతపరమైన బాధ్యత.

సామాన్యంగా భూస్వాములు రుడాలీలకు బాగానే ముట్టచెప్తారు.

అదే నిమ్నజాతికి చెందిన దులన్ అన్న వ్యక్తి దృష్టినుంచి పల్లెలో జరిగేదేదీ తప్పించుకోదు. అతను శనీచరికి తన కడుపేదరికాన్ని తప్పించుకునే సలహా ఇస్తాడు: *బధువాకి అమ్మా, మనకి సంపాదించడానికి అట్టే పెట్టున్న దారులేవీ లేవు. అవకాశాలని మనమే కలిపించుకోవాలి. రుడాలిగా పని చేయి. బతికే మార్గం చూపించాను. అందుకోవడం నీ చేతుల్లో ఉంది.'*

గ్రామంలో ధనికుడైన భైరబ్ సింగ్ చనిపోయినప్పుడు, శనీచరికి దులన్ కబురందిస్తాడు: *శవంమీద పడి ఏడవడానికి వారికి దొరికినది ఇద్దరు వేశ్యలు మాత్రమే. వారికి రుడాలీల అవసరం ఉంది.'* శనీచరి భిక్నీతో కలిపి, భైరబ్ సింగ్ అంత్యక్రియలకి వెళ్తుంది.

రచయిత్రి, రుడాలీగా శనీచరి చేసిన మొదటి ప్రదర్శని వర్ణిస్తారు: *ఆమె రోదన, కొనఊపిరితో ఉన్న వివర్ణమైన ఎడారుల్లో ఆర్తనాదంలా వినిపించింది. దశాబ్దాల నిస్సబ్దాన్ని ఛేదిస్తూ, ఆమె ఏడ్చింది. ఎంతోకాలంగా దాచిపెట్టున్న ఆమె శోకం, ఆఖరికి వెలువడింది.*

శనీచరీ భిక్నీ కలిపి భైరబ్‌సింగ్‌ను మంచి పాటలతో పొగుడుతూ బిగ్గరగా ఏడవడం వల్ల, 'రండీ' వీధినుంచి వచ్చిన వేశ్యలు కూడా ఆ ప్రదర్శనలో వెనకబడినప్పుడు– శనీచరి, భిక్నీ ఆ వృత్తిలో నిపుణులనిపించుకుంటారు. ధనికుల మరణాల పట్ల శోకం వ్యక్తపరిచే పనికి గిరాకీ ఎక్కువవుతుందిద్దరికీ. ఈ వృత్తి శనీచరికి కొత్త దారులు తెరుస్తుంది. జీవితం మెరుగయే ఆశ కానవచ్చినప్పుడు అనుకుంటుంది*: బహుసా నా కన్నీళ్ళు కేవలం నా కడుపు నింపడానికి పనికి వచ్చేటందుకేనేమో– ఇన్నేళ్ళూ బయట పడలేకపోయాయి.*

కొంతకాలం తరువాత, శనీచరి రండీ వీధినుంచి వేశ్యలని (కోడలు ముంగ్రీతో సహా) కూడగట్టుకుని, పెద్ద గుంపు తయారు చేసుకుని, వారికి వృత్తి మెలకువలు నేర్పుతుంది: *మీకు దగ్గిర చుట్టాలెవరో పోయినట్టే ఏడవడం ప్రారంభించాలి. రక్తం చల్లబడి, కొయ్యకట్టినంత అనుభూతిని కొని తెచ్చుకుని, గుండెలు గట్టిగా బాదుకుంటూ, అవిసిపోయేలా ఏడవండి.'*

సాధికారత బాట మీద అడుగుపెట్టిన శనీచరీ, భిక్నీ– తమని దోచుకునే అదే సామాజిక వ్యవస్థనుండి స్ఫూర్తి పొంది, ఆర్థికంగా బాగుపడ్డం ప్రారంభించి, ప్రతికూలమైన సామాజిక వ్యవస్థని తమకి అనుగుణంగా ఎలా మలచుకున్నారో తెలుస్తుంది.

శనీచరి బేరం చేయడం నేర్చుకుంటుంది: *హుజూర్– మేము ఏడ్చి, శోకాలు పెట్టే విధానం– రామనామ జపాన్ని కూడా చెవికి చేరనీయదు. బియ్యానికి కేవలం అయిదు రూపాయలే ఇవ్వండి. అంత్యక్రియనాడు మేము డబ్బూ, బట్టలూ తీసుకుంటాం. అంతకన్నా ఎక్కువా వద్దు, తక్కువా వద్దు. మీకు మరిందరు రుదాలీలు కావాలంటే కనుక మేమే వారిని తీసుకు వస్తాం.*
భూస్వాములకి తమ ఆడంబరాన్ని ప్రదర్శించడానికి రుడాలీల అవసరం ఉన్నంతవరకూ తమకి పనికి కొదవ ఉండదని తెలిసిన శనీచరి, తమ ధరలని తామే నిర్ణయించే స్థితికి ఎదుగుతుంది: *ఏడుస్తూ, నేలమీద పొర్లడానికి అయిదు రూపాయలతో పాటు ఒక కాసు. శోకాలు పెడుతూ నేలమీద పొర్లుతూ, తల బాదుకోడానికి అయిదు రూపాయలతోపాటు రెండు కాసులు.*

ఉన్నతవర్గం గడిపే వ్యక్తిగత జీవితాలని పుస్తకం అసహ్యకరమైన రీతిలో కనపరుస్తుంది. శనీచరి వీరి గురించి స్వగతం చెప్పుకుంటుంది: *స్వంత అన్నదమ్ముల, తల్లితండ్రుల మరణం పట్ల ఒక్క కన్నీటి బొట్టూ కార్చలేని వీరికి, ఈ క్రియాకాండల ఖర్చు మట్టుకు లెక్కలేదేం?...అంత ధనవంతుడైన గంగాధర్ సింగ్ తన పెద్దనాన్న చితిమీద శుద్ధ నేతికి బదులు, డాల్డా ఉపయోగించిన పిసినారి అని తెలుసా!*
ఒకసారి, ఈ వృత్తిని వదిలిపెట్టేస్తానని ఆమె అన్నప్పుడు దులన్ చెప్తాడు: *తిండి పెట్టే మన పొలాన్ని వదులుకోవడం తప్పు. నీ వృత్తి కూడా పొలంవంటిదే. వదులుకోకూడదు.*
ఆస్థమా వల్ల బిఖ్నీ చనిపోయినప్పుడు, శనీచరి ఒంటరి**దయినా,** కోలుకుని ధైర్యం తెచ్చుకుని, బతకాలనే నిశ్చయాన్ని గట్టిపరచుకుంటుంది: *వచ్చిన కష్టం ఎలానూ వచ్చింది. అలా అని– స్నానం చేయడం, తిండి తినడం, పెరట్లో మిరపకాయలని నమిలే మేకలని తరిమి కొట్టడం కూడా ఆపేయడం లేదే! మనుష్యులు ఏదైనా చేయగలరు కానీ తిండి దొరకనప్పుడు మాత్రం చనిపోతారు.*
కథాంతంలో గంభీర్ సింగ్ మృతదేహాన్ని బిగ్గరగా ఏడుస్తున్న వేశ్యలు చుట్టుముడతారు. తాను బతికున్నప్పుడు వాళ్ళని దోచుకుని, వేశ్యా గృహాల్లోకి నెట్టడానికి బాధ్యుడైనవా**డు** అతనే. విధివిపాకం అంటే అదే.

★★★

90 పేజీల నవలిక అయిన రుడాలీ బెంగాలీలో పబ్లిష్ అయినది 1993లో. అంజుమ్ కట్యాల్, దీన్ని ఇంగ్లీషులోకి అనువదించారు. ఉషా గంగూలీ పుస్తకాన్ని నాటకంగా రూపొందించారు. నవలిక ఆధారంగా, కల్పనా లాజ్మీ– ఇదే పేరుతో 1997లో హిందీ సినిమా తీశారు. దాన్ని ఇక్కడ చూడగల వీలుంది.

COMMENTS